

Η μελέτη του Bourdieu για την *ανδρική κυριαρχία*, καταδυνάμει, καταρχήν “πως η **ανδρική τάξη** (ordre) είναι τόσο βαθιά ριζωμένη ώστε δεν χρειάζεται δικαιολόγηση : επιβάλλεται η ίδια ως προφανής, καθολική. (Ο άνδρας, homo) τείνει να γίνεται αποδεκτός ως αυτονόητος, χάρη στη σχεδόν απόλυτη και άμεση συμφωνία που καθιερύεται, από τη μια, ανάμεσα στις κοινωνικές δομές, όπως αυτές εκφράζονται στην κοινωνική οργάνωση του χώρου και του χρόνου και στον καταμερισμό της εργασίας μεταξύ των δύο φύλων, και, από την άλλη, στις εγγεγραμμένες στα σώματα και τις νοήσεις γνωστικές δομές. Πράγματι, οι κυριαρχούμενοι, δηλαδή οι γυναίκες, εφαρμόζουν σε κάθε αντικείμενο του φυσικού και κοινωνικού κόσμου, και κυρίως στη σχέση κυριαρχίας μέσα στην οποία βρίσκονται, όπως και στα άτομα μέσα από τα οποία υλοποιείται η σχέση αυτή, α-νόητα σχήματα σκέψης, που είναι το προϊόν της ενσωμάτωσης αυτής της σχέσης εξουσίας, κυρίως υπό μορφή ζευγών λέξεων (ψηλό / χαμηλό, μεγάλο / μικρό, έξω / μέσα, ευθύ / κυρτό κλπ...) και τα οποία τις οδηγούν στην κατασκευή της σχέσης αυτής από την άποψη των κυρίαρχων, σαν να ήταν, δηλαδή, φυσική. Η περίπτωση της ανδρικής κυριαρχίας δείχνει καλύτερα ότι μόνο η συμβολική βία ολοκληρώνεται διαμέσου ενός ενεργήματος γνώσης και παραγνώρισης, που εντοπίζεται πέρα από τον έλεγχο της συνείδησης και της βούλησης, μέσα στα ερέβη των σχημάτων της **έξης**, που είναι ταυτόχρονα έμφυλα και εμφολοποιούντα. Δείχνει, επίσης, ότι δεν μπορούμε να κατανοήσουμε τη συμβολική βία, χωρίς να απομακρύνουμε την αντίθεση καταναγκασμού και συγκατάθεσης, εξωτερικής επιβολής και εσωτερικής παρόρμησης (... το σώμα μπορεί να “γίνει αντιληπτό” μέσα από άλλη λογική, εκτός από αυτή του θεωρητικού διαλογισμού). Μ' αυτήν την έννοια, μπορούμε να πούμε ότι η ανδρική κυριαρχία συνίσταται σ' αυτό που ονομάζουμε **σωματικό κατ' αναγκασμό**. Η εργασία κοινωνικοποίησης τείνει να πραγματοποιήσει μια *σταδιακή σωματοποίηση των σχέσεων κυριαρχίας* ως προς το φύλο : επιβάλλει μια κοινωνική κατασκευή της αναπαράστασης του βιολογικού φύλου, η οποία βρίσκεται στη βάση όλων των μυθικών κοσμοθεωρήσεων ' και εγχαράσσει μια σωματική έξη (hexis), η οποία είναι μια αληθινή ενσωματωμένη πολιτική. Με άλλα λόγια, η ανδρική κοινωνιοδικία οφείλει την ειδική αποτελεσματικότητά της στο γεγονός ότι νομιμοποιεί τη σχέση κυριαρχίας εγγράφοντάς τη σε ένα βιολογικό που το ίδιο αποτελεί μια βιολογικοποιημένη κοινωνική κατασκευή. Η διπλή αυτή εργασία εγχαράξης, ταυτόχρονα διαφοροποιημένη και διαφοροποιούσα ως προς το φύλο, επιβάλλει στους άνδρες και στις γυναίκες διαφορετικά σύνολα διαθέσεων σε σχέση με τα κοινωνικά παιχνίδια, που θεωρούνται βασικά, όπως τα παιχνίδια της τιμής και του πολέμου (καλοστημένα ώστε να ευνοούν την επίδειξη της ανδρικής φύσης, του ανδρισμού) ή, στις προηγμένες κοινωνίες, στα παιχνίδια που χαίρουν της μεγαλύτερης εκτίμησης, όπως αυτά της πολιτικής, των επιχειρήσεων, της επιστήμης κλπ... Μέσα από τον εξανδρισμό του ανδρικού σώματος και την εκθήλυνση του γυναικείου, διενεργείται **η σωματοποίηση του πολιτισμικού αυθαίρετου, δηλαδή μιας διαρκούς κατασκευής του ασυνειδήτου**. (...)

“... Επειδή η *σεξουαλικότητα* έχει μεγάλη κοινωνική σημασία ώστε να αφεθεί στην τύχη των ατομικών αυτοσχεδιασμών, η ομάδα προτείνει και επιβάλλει έναν επίσημο καθορισμό των θεμιτών χρήσεων του σώματος, αποκλείοντας, τόσο ως αναπαραστάσεις όσο και ως πρακτικές, όλα αυτά που, ειδικά στους άνδρες, μπορούν να θυμίζουν τις ιδιότητες που αποδίδονται κανονιστικά στην άλλη κατηγορία. Η εργασία συμβολικής κατασκευής, που ολοκληρώνεται μέσα σε μια εργασία πρακτικής κατασκευής, μια εργασία *εκπαίδευσης*, διενεργείται λογικά διαφοροποιούμενη σε σχέση με το άλλο κοινωνικά συγκροτημένο φύλο ' τείνει κατα συνέπεια να αποκλείει από τη σφαίρα του νοητού και του κατορθωτού οτιδήποτε *σηματοδοτεί* την ένταξη στο αντίθετο φύλο - και ιδιαίτερα όλες τις βιολογικά εγγεγραμμένες δυνατότητες στον “πολύμορφο διεστραμμένο” που είναι, αν πιστέψουμε τον Freud, κάθε μικρό παιδί - για να παραγάγει *αυτό το κοινωνικό τέχνημα που είναι ένας αρρενωπός άνδρας ή μια γυναίκα με θηλυκότητα*.

Έτσι το *κοινωνικά διαπλασμένο βιολογικό σώμα* είναι ένα *σώμα πολιτικοποιημένο* ή, θα λέγαμε, μια *ενσωματωμένη πολιτική*. Οι θεμελιώδεις αρχές της *ανδροκεντρικής κοσμοθεώρησης* είναι *φυσιοποιημένες υπό τη μορφή στοιχειωδών θέσεων και διαθέσεων του σώματος που είναι αντιληπτές ως φυσικές εκφράσεις φυσικών τάσεων*. Όλη η *ηθική της τιμής* μπορεί να συνοψιστεί σε μια λέξη και στη σωματική στάση που προσδιορίζει (αντιμετωπίζω, κοιτάζω κατά πρόσωπο) ' και η *υποταγή* φαίνεται να βρίσκει μια φυσική μετάφραση στο γεγονός του να έρχεται κανείς από κάτω, να υποτάσσεται, να σκύβει, να χαμηλώνει, να λυγίζει κλπ..., όταν αντίθετα η *ευθύτητα* είναι συνυφασμένη με την ευθεία στάση, που αποτελεί μονοπώλιο του άνδρα, ενώ οι κυρτές, ευλύγιστες στάσεις και η σχετική υπακοή υποτίθεται ότι αρμόζουν στη γυναίκα.

Γι' αυτό η *βασική εκπαίδευση είναι βασικά πολιτική* : *τείνει να εγχαράξει τρόπους στάσης για ολόκληρο το σώμα ή για κάποιο μέρος του (... για τους τρόπους βαδίσματος, για την στάση του κεφαλιού, ή για το πώς κοιτάει κανείς τους άλλους, κατά πρόσωπο, κατάματα ή, αντίθετα, χαμηλώνοντας τα μάτια, κλπ...)*, τρόπους οι οποίοι αποτελούν αντίγραφα μιας ηθικής, μιας πολιτικής και μιας κοσμολογίας, και αυτό, *πρωταρχικά, γιατί είναι σχεδόν όλοι διαφοροποιημένοι ως προς το φύλο* και μέσω αυτών των διαφορών, εκφράζουν πρακτικά τις θεμελιώδεις αντιθέσεις της θεώρησης του κόσμου. Η *σωματική έξη*, ενισχυμένη και υποστηριγμένη από το *ρούχο*, το οποίο είναι επίσης διαφοροποιημένο ως προς το φύλο, είναι ένα *μόνιμο μνημόνιο*, αζέχαστο, μέσα στο οποίο έχουν εγγραφεί, με τρόπο *θεατό και αισθητό, όλες οι σκέψεις ή οι δυνατικές δράσεις, όλες οι πρακτικές δυνατότητες και αδυνατότητες, που ορίζουν μια έξη*. Η *σωματοποίηση του πολιτισμικού είναι κατασκευή του ασυνειδήτου* “.

Η καθεστηκυία τάξη και η κατανομή του κεφαλαίου, το οποίο είναι το θεμέλιό της, συμβάλλουν στην διαιώνισή τους από την ίδια τους την ύπαρξη, δηλαδή μέσω της συμβολικής επίδρασης που ασκούν από τη στιγμή που βεβαιώνονται δημόσια και επίσημα και, κατ' επέκταση, (παρα)γνωρίζονται και αναγνωρίζονται. Συνεπώς οφείλουμε να ξεπεράσουμε την αντίθεση μεταξύ μιας φυσικαλιστικής θεώρησης του κοινωνικού κόσμου, η οποία αντιλαμβάνεται τις κοινωνικές σχέσεις ως σχέσεις φυσικής δύναμης, και μιας “σημειολογικής” ή “κυβερνητικής” θεώρησης, η οποία τις μεταχειρίζεται ως σχέσεις συμβολικής δύναμης, ή ως σχέση νοημάτων, ή ως σχέσεις επικοινωνίας, ή, αν θέλουμε, μεταξύ μιας αντικειμενιστικής και μιας υποκειμενιστικής θεώρησης, ή, ακόμα, μεταξύ της κοινωνικής φυσικής και του ψυχολογισμού. Οι πιο ωμές σχέσεις δύναμης (μπορούν να) είναι ταυτόχρονα συμβολικές σχέσεις, και τα γνωστικά ενεργήματα τα οποία αυτά καθ' εαυτά ενεργοποιούν γνωστικές δομές, μορφές και κατηγορίες αντίληψης, αρχές κρίσης και διάκρισης.

Η *υποταγή στην καθεστηκυία τάξη* είναι το προϊόν της συμφωνίας μεταξύ των γνωστικών δομών που η συλλογική ιστορία (φυλογένεση) και η ατομική ιστορία (οντογένεση) έγραψε στο σώμα, καθώς και των αντικειμενικών δομών του κόσμου στον οποίο εφαρμόζονται.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, η συνοχή που παρατηρείται σε όλα τα προϊόντα της εφαρμογής των ιδίων γνωστικών δομών δεν έχει άλλο θεμέλιο εκτός από την συνοχή που οι συστατικές γενετήριες αρχές των σχημάτων αυτών οφείλουν στις κοινωνικές δομές, των οποίων αποτελούν προϊόν και τις οποίες τείνουν να αναπαράγουν “υπό μετασχηματισμένη και παραγνωρισμένη μορφή”, εισάγοντάς τις στη δομή ενός συστήματος συμβολικών σχέσεων.

“Για να εξηγήσουμε το γεγονός ότι στις περισσότερες από τις γνωστές κοινωνίες οι γυναίκες προορίζονται για τις κατώτερες κοινωνικές θέσεις, είναι απαραίτητο να λάβουμε υπόψη μας την ασυμμετρία των καταστασιακών θέσεων που αποδίδονται σε καθένα από τα δύο φύλα μέσα στην οικονομία των συμβολικών ανταλλαγών. Ενώ οι άνδρες είναι τα υποκείμενα γαμήλιων στρατηγικών μέσα από τις οποίες προσπαθούν να διατηρήσουν ή να αυξήσουν το συμβολικό τους κεφάλαιο, οι γυναίκες τυγχάνουν πάντα μεταχείρισης σαν να ήταν τα αντικείμενα αυτών των ανταλλαγών, μέσα στις οποίες κυκλοφορούν ως σύμβολα προδιατεθειμένα να επισφραγίσουν τους γάμους. Έτσι, επενδυμένες με μια συμβολική λειτουργία, οι γυναίκες εξαναγκάζονται σε μια *συνεχή προσπάθεια διαφύλαξης της συμβολικής τους αξίας, προσαρμοζόμενες στο ανδρικό ιδεώδες της αρετής που ορίζεται ως αγνότητα και σεμνότητα* και εξοπλιζόμενες με όλα τα σωματικά και κοσμητικά χαρακτηριστικά που μπορούν να αυξήσουν τη φυσική τους αξία και τη δύναμη που έχουν να γοητεύουν. (...) Η ανδρική κυριαρχία βασίζεται έτσι στη λογική της οικονομίας των συμβολικών ανταλλαγών, δηλαδή πάνω στην ασυμμετρία μεταξύ ανδρών και γυναικών, που θεσμοθετείται μέσα στην κοινωνική κατασκευή της συγγένειας και του γάμου, την κατασκευή του υποκειμένου και του αντικειμένου, του φορέα και του οργάνου. Και είναι αυτή η σχετική αυτονομία της οικονομίας των συμβολικών αγαθών που εξηγεί ότι η ανδρική κυριαρχία μπορεί να διαιωνιστεί εις βάρος των μετασχηματισμών του τρόπου παραγωγής. Προκύπτει, έτσι, ότι δεν μπορούμε να περιμένουμε μια αληθινή απελευθέρωση των γυναικών παρά μόνο μέσα από μια συλλογική δράση που θα στοχεύει στην πρακτική ρήξη της άμεσης συμφωνίας των ενσωματωμένων και των αντικειμενικών δομών, δηλαδή μέσα από μια **συμβολική επανάσταση** που θα είναι ικανή να θέσει υπό αμφισβήτηση τις βάσεις της παραγωγής και της αναπαραγωγής του συμβολικού κεφαλαίου και, ιδιαίτερα, τη διαλεκτική της αξίωσης και της διάκρισης που βρίσκεται στις ρίζες της παραγωγής και της κατανάλωσης των πολιτισμικών αγαθών ως συμβόλων διάκρισης”.

Δεδομένου ότι η αποτελεσματικότητα μιας δράσης συμβολικής βίας είναι ανάλογη του βαθμού παραγνώρισης των συνθηκών και των εργαλείων άσκησής της και από την άλλη, παρ' όλη την έντονα δομημένη πραγματικότητα, *παραμένει ένας δυναμικός πλουραλισμός δυνατών δομήσεων* ' η ειδική αποτελεσματικότητα της ανατρεπτικής δράσης συνίσταται στην ικανότητα να τροποποιεί μέσω της συνειδητοποίησης των κατηγοριών σκέψης, οι οποίες συμβάλλουν στον προσανατολισμό των ατομικών και συλλογικών πρακτικών, και ιδιαίτερα των κατηγοριών αντίληψης και αποτίμησης των κατανομών.

Οι **συμβολικοί αγώνες**, αυτοί οι αγώνες, δηλαδή, που έχουν για κύριο διακύβευμα την αναγνώριση και την νομιμότητα για την αντίληψη του κοινωνικού κόσμου, μπορούν να λάβουν δύο μορφές : από *αντικειμενικής* πλευράς, μπορούμε να δράσουμε με πράξεις ατομικών ή συλλογικών αναπαραστάσεων, με σκοπό να κάνουμε φανερά και να δώσουμε αξία σε ορισμένες πραγματικότητες ' από *υποκειμενικής* πλευράς, **μπορούμε να δράσουμε προσπαθώντας να αλλάξουμε τις κατηγορίες αντίληψης και εκτίμησης του κόσμου, τις γνωστικές και αποτιμητικές δομές.**

Αυτοί οι συμβολικοί αγώνες, τόσο οι ατομικοί αγώνες της καθημερινής ύπαρξης όσο και οι συλλογικοί και οργανωμένοι αγώνες της πολιτικής ζωής, έχουν μια ιδιαίτερη λογική που τους παραχωρεί μια σχετική αυτονομία σε σχέση με τις δομές στις οποίες θεμελιώνονται. Επειδή το συμβολικό κεφάλαιο δεν είναι τίποτε άλλο παρά το οικονομικό ή πολιτισμικό κεφάλαιο, όταν είναι γνωστό και αναγνωρισμένο, όταν είναι, δηλαδή, γνωστό σύμφωνα με τις κατηγορίες αντίληψης που επιβάλλει, οι σχέσεις συμβολικής δύναμης τείνουν να αναπαράγουν και να ενισχύσουν τις σχέσεις δύναμης που συγκροτούν τη δομή του κοινωνικού χώρου.

Σύμφωνα με τον P. Bourdieu, **για να αλλάξουμε τον κόσμο, πρέπει να αλλάξουμε τους τρόπους με τους οποίους κάνουμε τον κόσμο, δηλαδή τη θεώρηση του κόσμου και τις πρακτικές διεργασίες μέσω των οποίων οι ομάδες παράγονται και αναπαράγονται.** Η *συμβολική εξουσία*, της οποίας παραδειγματική μορφή είναι η *εξουσία σχηματισμού ομάδων*, στηρίζεται σε δύο προϋποθέσεις : (α) πρέπει να στηρίζεται στην κατοχή ενός συμβολικού κεφαλαίου και (β) η συμβολική αποτελεσματικότητά του να εξαρτάται από τον βαθμό στον οποίο η προτεινόμενη θεώρηση θεμελιώνεται στην πραγματικότητα. (*βλπ. Pierre Bourdieu, *Ανδρική κυριαρχία*, εκδ.Στάχυ)

ΑΥΤΟΝΟΜΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ